

KÖZLEMÉNYEK

IN MEMORIAM

T. Brúder Katalin

Életének abban a szakaszában, amikor még javában adta át mélyebb tudását azoknak, akikben felfedezte a szakma iránti elhivatottságot, T. Brúder Katalin ez év januárjában véglegesen elhagyta a hazai restaurátor társadalmat.

Tekintélyt parancsoló szigorúsága arra ösztönözte kollégáit, hogy hozzák ki magukból a legtöbbet, és alázattal képviseljék ezt a kicsit még ma is misztikusnak vélt és sokszor meg nem értett hivatást. A szakmát, melynek művelője spirituálisan is szoros kapcsolatban van a múlttal, de együtt dolgozva a kutatókkal, jövőt teremt a tudomány számára. Keze nyomán, a megújulás örök szimbólumaként, a múltban született alkotás ismét megmutatja hajdani alkotója szellemét. A szakma megköveteli a fegyelmet is, hiszen újat közvetve a restaurátor nem teremthet, követnie és közvetítenie kell a múltban megfogalmazott gondolatokat, törekedve a hitelességre, ahogy egykor egy tárgy megszületett.

Brúder Katalin egész munkássága alatt követte ezt a szellemiséget és rámutatott a hivatással járó felelőségekre is. Szenvedélyes felfedező volt, a különböző anyagú tárgyak vizsgálatán keresztül, igyekezett a legjobb módszert alkalmazni egy-egy műtárgy helyreállítása során.

Szinte gyerekként, közvetlenül az iskolapadból, 1960-ban került a Magyar Nemzeti Múzeum restaurátor osztályára. A Török Pál utcai művészeti szakközépiskolában ismerkedett meg először a kerámia anyagával, gyakorlati idejét a Herendi porcelán gyárban töltötte, és mint fazekas érettségizett. Nagy kihívás volt számára, amikor fiatal, kezdő restaurátorként azt a feladatot kapta, hogy állítson helyre ásatásból előkerült tárgyakat, hiszen abban az időben nem állt rendelkezésére szakirodalom a tárgyrestaurálás vonatkozásában. Jóformán mindenki magára volt utalva a munkában és főként tapasztalati úton sajátította el a szakma mesterfogásait.

Folyamatosan, kézműves mesterektől is tanulva ismerkedett meg a tárgyak anyagával és szinte autodidakta módon fejlesztette tudását e területen. Felismerte a szakma szerteágazó tudást igénylő sokrétűségét, ezért a folyamatos tanulás jellemezte. Tanulmányozta a múzeum raktáraiban a korábban begyűjtött és kezdetleges módon helyreállított tárgyakat. Tapasztalatait összegyűjtve, korszerűbb anyagokat kutatva és módszereket kidolgozva tette

le kortársaival és egykori kollégájával, Báthy Gézával együtt, a régészeti restaurálás alapjait a szakma hazai történetében.

Eközben az Eötvös Loránd Tudomány Egyetem Bölcsészkarán szerzett magyar és történelem tanári diplomát, ezzel is szélesítve látókörét. Később, amikor már beindult a Képzőművészeti Egyetem Tárgyrestaurátori szakán a képzés, tapasztalatait átadva ő maga is részt vett az oktatásban. Sok új módszert vezetett be a kerámia és fém tárgyak helyreállítása terén, amiket publikációkban tett közzé, bővítve a hazai szakirodalmat.

Egészen a nyugdíjba vonulásáig, 1976-tól a Restaurátor Főosztály, később a Műtárgyvédelmi és Restaurátor Főosztály, vezető helyettese volt. Számára azonban a munka ezzel még nem fejeződött be, továbbra is részt vett az oktatásban, tagja volt a Wartha Vince Képzőművészeti Alapítvány kuratóriumának, melynek többek között célkitűzései között szerepel a szakmai örökség gondozása, az oktató munka, valamint a szakmatörténeti kiadványok megjelentetése.

Aktívan vett részt anyagvizsgálatok eredményeinek értékelésében. Nevéhez fűződik az a technikai felfedezés is, ami a Magyar Nemzeti Múzeumban őrzött, korábban trypusként számontartott, quadripus újra restaurálása közben vált nyilvánvalóvá. A felfedezés ráirányította a régész kutatók figyelmét az 1878-ban bekerült tárgy eredetének újra vizsgálatára, mely által bizonyosságot nyert, hogy a híres Seuso-kincs egy részét képezte.

Szintén keze munkáját dicséri a tépei kora bizánci ezüsttál rekonstrukciója, vagy az eskütéri sisak, amelyek számos más tárgy mellett kiemelkedő alkotásai voltak. Több műemléki helyreállításban is közreműködött, kiállítások szervezésében vett részt. Mindig a hitelességre törekvő, kitartó, precíz és igényes munka jellemezte, magasra téve ezzel a mércét kollégái számára. Kiemelkedő munkássága többször is meghozta számára az elismerést. 1984-ben Nívó díjban részesült, majd 1997-ben a Ferenczy Noémi díjat nyerte el és megkapta a Régészeti Örökségért Schönvisner István emlékérmét is.

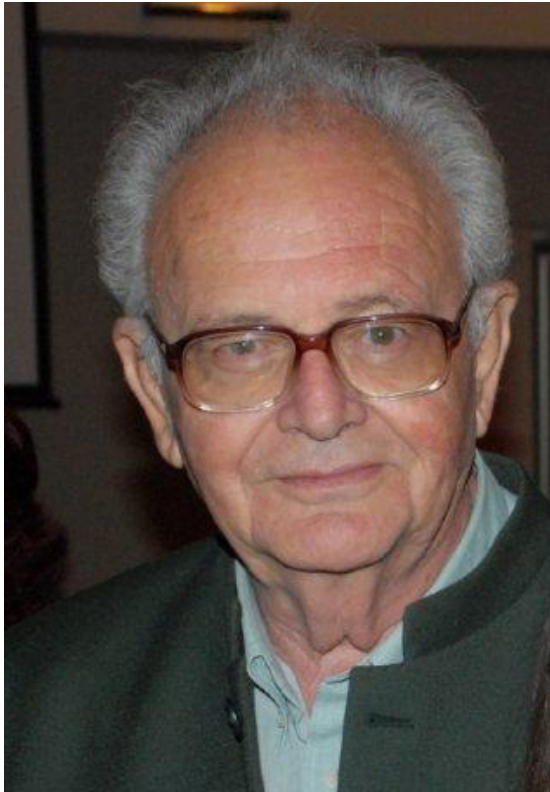
Halálával a szakma egy kiemelkedő egyéniségtől búcsúzik, kinek nevét elismerés és tisztelet övezi, pályafutása tanulságként és mintaként szolgál az őt követő restaurátor nemzedék számára.

Dombóvári Judit

Magyar Nemzeti Múzeum

Elhunyt Ivan Ordentlich

(1934.11.18-2011.10.01)

Röviddel 77. születésnapja előtt választott hazájában, Izraelben elhunyt barátunk, kollégánk Ivan Ordentlich. 1934-ben Belényesen (Beiuş), Bihar megyében, született, kereskedő családban. Édesapja, Adolf Ordentlich 1948-ig Weisglas Lajos üzletében dolgozott, majd a "Cooperativa Victoria" nevű kereskedelmi vállalkozást vezette, szintén Belényesen. Édesanyja háztartásbeli. 1934 és 1941 között családjával Belényesen élt. Itt végezte első iskoláit, magánúton, mert a kor rasszista indíttatású rendelkezései alapján kizárták a normál általános iskolából. 1942-től 1944 augusztus 23-ig a család Gintán (Bihar megye) élt, ahová kitelepítették őket. Itt Ivan két további osztályt végzett el, magántanulónként. A család 1944-ben visszaköltözött Belényesre, ahol befejezte mind az általános iskolát, mind a középiskolát, összesen 11 osztályt. A korai tanulmányok részletes felsorolása talán banálisnak tűnik, de jellemző az adott időszakra. 1952-ben sikeres felvételi vizsgát tett a Iasi (Jászvásár) A.I. Cuza Egyetemre, ahol történelmet és régészetet tanult. 1956-ban államvizsgázott. Kiváló diákként egyetemi tanulmányai teljes időtartama alatt tanulmányi ösztöndíjban részesült.

Az őskorkutatást és azok módszereit Prof. Mircea Petrescu-Dimbovita-tól, a téma nemzetközileg is elismert szakértőjétől tanulta. Ordentlich diákként is részt vett több ásatáson – ma ezeket tanulmányi ásatásoknak neveznénk, pl. a moldovai Valea

Lupului, Truşeşti, Hangu, stb. lelőhelyeken. Bader Tiborral való ismeretsége ide köthető; Hangu lelőhelyen együtt dolgoztak diákként, és együtt vettek részt a Csalhó-hegységben és a Békási Vízározó környékén folytatott régészeti kirándulásokon. Nyitott, barátságos, fiatalember volt, akit útközben mindig a fényképezőgéppel láttunk.

Miután befejezte tanulmányait az A.I. Cuza egyetemen, 1956-tól a Körösvidéki Múzeumban dolgozott Nagyváradon, 1956-1960 között mint próbaidős muzeológus, 1961-ben mint régész-muzeológus, 1961-1965 között főmuzeológus és gyűjteményvezető, majd kivándorlása előtt, 1965 és 1975 között a múzeum történeti osztályát vezette.

1958-ban megnősült, felesége, Weis Edit, szintén a múzeum munkatársa volt. Két lányuk született, Rita (1960) és Barbara (1969).

A fiatal régészre muzeológusként és tudományos téren is komoly feladatok vártak, így állandó és időszaki kiállítások megrendezése, valamint a régészeti feltárások és eredményeiknek közzététele.

Irányításával először a régi múzeumépületben, R. Mottl grafikussal, majd az egykori püspöki palota barokk épületében a „Decorativa” nevű ismert bukaresti céggel modern állandó történeti kiállításokat rendezett. Négyszer is átszervezte a múzeum gyűjteményi szerkezetét, minden alkalommal új didaktikai koncepcióval (1958, 1960, 1962, 1968).

Doktoranduszként ismét az A.I. Cuza egyetemre nyert felvételt 1968-ban, ahol 1974-ben védte meg doktori disszertációját és megszerezte a „Történettudományok doktora” címet. Professzora, mentora az intézet tudományos igazgatója, Mircea Petrescu-Dimbovita volt. A doktori cím odaítéléséről a legismertebb akadémiai szakemberek, így Ion Nestor, Kurt Horedt és Dorin Popescu döntöttek, ami nagy büszkeséggel töltötte el. 1971-ben a bukaresti Nemzeti Történelmi Múzeum munkatársa lett. 1971 és 1975 között a Kulturális Minisztérium Kutatástechnikai és Ásatási Módszertani Osztályának megbízásából posztgraduális képzésként előadásokat tartott a régészeti feltárások gyakorlati problémáiról a régész-muzeológus kollégáknak szerte az országban. Néhány tanfolyamon Báder Tibor is részt vett Bukaresten, aki ma is jó emlékeiben őrzi például a halmok feltárásának modern módszereiről szóló előadást, a Lapus-i (Oláhlápos) ásatások alapján. Szoros kapcsolatokat ápolt kollégáival itthon és külföldön, különösen azokkal, akik bronzkorról foglalkoznak, mint Maria Gimbutas (Los Angeles), Stephen Foltiny (Princeton), Mozsolics Amália, Kovács Tibor, Kemenczei Tibor (Budapest). Tanulmányutakat tett Magyarországra, Csehszlovákiába és Jugoszláviába, hogy

megismerje az ottománi, a fűzesabonyi és más bronzkori kultúrák ottani emlékéanyagát.

1975 szeptember 12.-én költözött Izraelbe.

Ivan Ordentlich 1953 – 1975 között mintegy 20 régészeti ásatáson vett részt, illetve irányított (lásd a függelék), gyakran csapatmunkában, például Ottományban (1957-1962) Prof. K. Horedt és M. Rusu munkatársaként, Santana-Arad lelőhelyen (1963) M. Rusu-val és E. Dornierrel, Borosberenden (Berindia) lelőhelyen (1966-1967) P. Dumitrascu-val, Láposon (1968-1969) Kacsó Károllyal, Székelyhídon (Săcuieni) (1972-1973) Bader Tiborral dolgozott együtt. Az ottománi kultúra szalacsi (Sălacea) településén (1963-1969) évekig irányította a kutatásokat.

Leginkább az Ottománi kultúra kutatásával foglalkozott. Meghatározta a kultúra kiterjedését, határait Északnyugat Romániában, katalogizálta és feltérképezte a kultúra leleteit vizsgálta települési rendjét, háztípusait, időrendjét, bronzleleteit. Összefoglaló munkát és számos cikket tett közzé Szalacs lelőhelyről, Ottomány településről, és a csomafai (Ciumești) temetőről valamint Érmihályfalva (Valea lui Mihai) kerámia leleteiről. Vizsgálta a kultúra erődített településeit (Ottomány és Szalacs), ami sajnos nem került közlésre.

A múzeum történeti osztályának vezetőjeként közreműködött a Bihar megyei emlékek közzétételében, E. Chirila kolozsvári numizmatikussal együtt. Rendszeresen részt vett a Bukaresti Régészeti Intézet által szervezett tudományos találkozók és szimpóziumok, az éves ásatási beszámolókon és konferenciákon Románia számos jelentős városában (Iasi, Constanta, Craiova, Satu Mare, Zalau, és főként Nagyváradonon).

A prágai 1966-os Régészeti Világkongresszus (Union Internationale de Pré- et Protohistoire) kötetében megjelent az ottománi kultúra periodizációjáról szóló cikke. A konferencián nem tudott személyesen részt venni, mert a részvételi engedélyt nem kapta meg, ami nagyon fájdalmasan érintette.

Izraelbe költözvén korábbi témáinak kutatását abbahagyta, és ezekhez a továbbiakban nem tért vissza. Tudományos teljesítményét azonban Romániában is elismerték és méltatták. 2004-ben a "Tudományos Kutatás Érdemrendjével" tüntették ki. Izraelben az Eretz-Tel Aviv Múzeumban dolgozott, régészként. Részt vett a qumran-i ásatásokban, mintegy 25 barlangi feltárásban működött közre. 1976 és 1982 között részt vett az ún. Arabah expedíció munkájában, régészeti

kutatásokat végzett a Sinai félszigeten és közreműködött Timna őskori rézbánya feltárásában. Az ásatások eredményeit több cikkben és egy monográfiában tették közzé a Bochumi Bányászati Múzeum kiadásában. A timnai kutatócsoport tagjaként szorososan együttműködött a Bochumi Bányászati Múzeummal. B. Rothenberggel együtt, aki a timnai ásatások vezetője volt, összehasonlító kronológiai értékelést készítettek a térség (Sinai-félsziget, Palesztina és Egyiptom) leleteiről 1977 és 1980 között meghívott professzor volt a Tel Aviv-i Egyetem Régészeti Tanszékén, majd 1982-1996 igazgatója és vezető kurátora a Antiquities Museum of Tel Aviv-Yafó-nak. 1996-ban vonult vissza. Nyugdíjasként, 1997-től tagja volt az arlingtoni (Texas, USA) Vendyl Jones Kutató Intézet Senior Research Group-jának. Noha Izraelben már nem foglalkozott az ottománi kultúrával, tovább tartotta kapcsolatait régi barátaival, időről-időre hazlátogatva és elősegítette az Izraellel való együttműködésüket. Bader Tibor is tartotta vele a kapcsolatot, utoljára 2010 novemberében találkozott vele Jeruzsálemben, ahol erdélyi bronztárgyak (elsősorban lánzsahégyek) fémvizsgálati elemzését tervezték a Weizmann Tudományos Intézettel közösen.

Ivan kezdeményezésére az első vizsgálatokat, egy ún. "pilot projekt" keretében a Magyar Nemzeti Múzeum néhány magyar és erdélyi lelőhelyű réz- és bronzkori még 2001-ben megindították, a University of Oxford Department of Materials közreműködésével. Ezeknek első közzetésére és bemutatására 2011-2012-ben került sor, az Archeometriai Műhely hasábjain és vitáulásán (Shalev et al. 2011, 2012). További és szélesebb körű program előkészítését megakadályozta Ivan Ordentlich halála.

Kitűnő nyelvérzéke volt: otthon magyarul beszéltek, az iskolában gyermekként románul tanult. Folyékonyan beszélt németül, Izraelben pedig angol és héber nyelven kommunikált. Becsületes ember, segítőkész kolléga volt, akit szerettek és nagyra becsültek eredeti és választott hazájában, valamint külföldön is.

Tudományos munkásságát, válogatott irodalomjegyzékét Bader Tibor összeállításában a függelékben tesszük közzé.

A búcsú mindig szomorú. Nem fogunk elfelejteni, Iván. Álljon itt Neked a szép latin idézet:

SIT TIBI TERRA LEVIS

Bader Tibor
T. Biró Katalin

Az Archeometriai Műhely 2012 IX. évfolyam 1-4 számainak lektorai voltak:

*

anon.

Babinszki Edit, Magyar Földtani és Geofizikai Intézet

Berzsényi Brigitta, archaeobotanikus

Biczó Piroska, Magyar Nemzeti Múzeum

Bozsó Edit, Magyar Földtani és Geofizikai Intézet

Dúzs Krisztina, Magyar Nemzeti Múzeum

Györy Hedvig, Szépművészeti Múzeum

Horváth Tünde, MTA Régészeti Intézete

Holl Balázs, Magyar Nemzeti Múzeum

Ilon Gábor, MNM-NÖK Szombathelyi Regionális Iroda

Járó Márta, Magyar Nemzeti Múzeum

Kasztovszky Zsolt, MTA Energiatudományi Kutatóközpont

Kelemen Éva, Debreceni Egyetem Ásvány és Földtani Tanszék

Kiss Viktória, MTA Régészeti Intézete

Költő László, SMMI

László Attila, prof. emeritus, Alexandru Ioan Cuza Tudományegyetem, Iași

Márton Péter, ELTE Geofizikai és Űrtudományi Tanszék,

Medzihradzky Zsófia, Magyar Természettudományi Múzeum

Mester Zsolt, ELTE Régészeti Tanszék

Mihály Judit, MTA Kémiai Kutató Intézet

Morgós András, restaurátor

Novotny Ágnes, ELTE TTK Természetföldrajzi Tanszék

Patay-Horváth András, ELTE Ókortörténeti Tszk.

Raucsik Béla, Szegedi Tudományegyetem Ásványtani, Geokémiai és Kőzettani Tanszék

Sipos Enikő, Magyar Nemzeti Múzeum

Svingor Éva, MTA ATOMKI, Debrecen

Szabó Géza, Wosinsky Mór Múzeum, Szekszárd

Szakmány György, ELTE TTK Kőzetan-Geokémiai Tanszék

Szeverényi Vajk, MTA Régészeti Intézete

Szilágyi Vera, MTA Energiatudományi Kutatóközpont

T. Dobosi Viola, Magyar Nemzeti Múzeum

Tabarev, Andrei V. Institute of Archaeology & Ethnography, Novosibirsk

Török Béla, Miskolci Egyetem

Vaday Andrea, MTA Régészeti Intézete

Vásárhelyi Tamás, Magyar Természettudományi Múzeum

Uzonyi Imre, MTA ATOMKI

Zöldföldi Judit, Tübingen / Stuttgart